

людей, результати дій [Див.: 5, с.73-74; 6, с.173; 7, с.145; 8, с.167]. Вона знайшла найбільше послідовників. Ця точка зору запропонована ще римськими правниками і відточена більш ніж 2,5 тисячолітньою теорією та практикою. Змінювати її потреби немає, однак це не заважає уточнювати коло та характер предмета цивільного права, а також об'єкт в цивільних правовідносинах.

Список літератури:

1. Толстой Ю.К. Гражданское право. Х., 1996. Ч.1. 2. Агарков М.М. Обязательство по советскому праву. М., 1940. 3. Гражданское право. СПб., 1996. Ч.1. 4. Магазинер Я.М. Объект права // Очерки по гражданскому праву. Л., 1957. 5. Советское гражданское право / К.К.Лебедев, В.А.Мусин, Е.А.Поссе и др./Под ред. В.И.Смирнова, Ю.К.Толстого, А.К.Юрченко: В 2 т. Л., 1982. Т.1. 6. Толстой Ю.К., Сергеев А.П. Гражданское право. СПб., 1996. Ч.1. 7. Советское гражданское право / Под ред. С.А. Крайсавичкова. М., 1972. 8. Гражданское право Украины / Под ред. А.А.Пушкова, В.М.Самойленко. Х., 1996. Ч.1.

Надійшла до редколегії 23.05.2000

*Т.В. Сараскіна, ад'юнкт
каф. адміністративного права Ун-ту внутр. справ*

ЩОДО ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Загальновідомо, що сучасна правова наука визнає лише чотири види юридичної відповідальності, які залежно від основної мети поділяються на дві групи: правопоновлювальну (цивільно-правова відповідальність) та штрафного чи карального призначення (кримінальна, адміністративна, дисциплінарна).

Фінансова ж відповідальність, на думку більшості вчених, не є самостійним видом юридичної відповідальності, а відноситься або до адміністративної [1], або до цивільно-правової відповідальності [2]. Але, все ж, деякими авторами здійснюються спроби дослідження природи фінансової чи економічної відповідальності та висловлюється думка щодо існування підстав розширення кола «традиційних» видів юридичної відповідальності [3]. Зазначимо, що і в правових актах нині можна зустріти посилання на фінансову відповідальність поряд з кримінальною та адміністративною [4]. На жаль, провідні фахівці у галузі фінансового права не обгрунтовують існування фінансової відповідальності як самостійного виду юридичної відповідальності, не визначають її поняття, хоча широко оперують самим терміном в статтях, монографіях, підручниках [5, с.82, 283; 6, с.204].

На нашу ж думку, питання фінансової відповідальності є надзвичайно актуальним і вимагає досконального вивчення і серйозного обгрунтування з боку науковців та практиків.

На сьогоднішній день за порушення фінансового законодавства застосовуються заходи дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності.

Кримінальна відповідальність передбачена лише за вчинення найбільш суспільно небезпечних посягань на фінансові інтереси держави, а саме за вчинення злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства (ст.ст.80-3, 80-4 КК України), встановленого порядку здійснення валютних операцій (ст.80-1 КК України), з умисним ухиленням від оподаткування (ст.148-2 КК України), склади яких чітко передбачені нормами кримінального права.

Для забезпечення фінансової дисципліни (обов'язкового для всіх юридичних і фізичних осіб порядку ведення фінансового господарства, додержання встановлених норм і правил, виконання фінансових зобов'язань), досить поширене застосування заходів адміністративного примусу. Такі заходи пов'язані, по-перше, з попередженням порушень фінансового законодавства: вони носять профілактичний характер. Це, наприклад, здійснення обліку платників податків в органах податкової служби та участь податкової міліції в перевірці документів (статутних та про особу) майбутніх платників податків при їх постановці на облік. По-друге, застосування заходів припинення порушень фінансового законодавства, наприклад, негайне припинення реалізації підакцизних товарів, що реалізуються суб'єктами підприємницької діяльності без акцизних марок та вилучення таких товарів. І, по-третє, власне притягнення до адміністративної відповідальності, сутність якої полягає в тому, що до винного у вчиненні правопорушення застосовується адміністративне стягнення. Найпоширенішим адміністративним стягненням, яке накладається за порушення податкового законодавства, є штраф. Адміністративний штраф застосовується до посадових осіб підприємств, установ, організацій, винних в заниженні сум податків, приховуванні об'єктів оподаткування, відсутності бухгалтерського обліку та ін., а також до громадян, винних в неподанні декларації про доходи, занятті підприємницькою діяльністю без державної реєстрації та ін. (п.11 ст.11 Закону України «Про державну податкову службу» в редакції Закону від 24 грудня 1993 року, зі змінами від 5 лютого 1998 року та ст.164-2 КпАП України).

Дисциплінарна відповідальність може застосовуватись адміністрацією підприємств, установ, організацій до посадових осіб за вчинення дисциплінарних проступків, пов'язаних з фінансовими правопорушеннями.

Разом з тим, за порушення фінансового законодавства поряд із зазначеними видами відповідальності застосовуються також і спеціальні санкції – фінансові. Фінансова санкція – це покарання уповноваженим державою органом суб'єкта фінансових правовідносин, тобто фізичної чи юридичної особи, що вчинила фінансове правопорушення, в порядку встановленому фінансово-правовими нормами з метою забезпечення фінансових інтересів держави, додержання фінансової дисципліни та профілактики вчи-

нення таких правопорушень в майбутньому. Але фінансову санкцію як таку не можна отожднювати з фінансовою відповідальністю. Поняття юридичної відповідальності значно ширше та складніше за санкцію правової норми.

Розглянемо елементи механізму реалізації юридичної відповідальності, характерні, на наш погляд, і фінансовій відповідальності, до яких належать: підстави; органи, уповноважені накладати стягнення; санкції.

Підставою фінансової відповідальності є фінансове правопорушення. Використовуючи загальнотеоретичне поняття правопорушення, можна сформулювати визначення правопорушення фінансового, враховуючи особливості фінансових правовідносин. Отже, фінансове правопорушення – це протиправне діяння, що посягає на відносини в сфері фінансової діяльності держави та її майнові інтереси, фінансову дисципліну, за яке законодавством передбачено фінансову відповідальність (фінансові санкції).

Склад фінансового правопорушення характеризується такими ознаками:

– об'єкт – суспільні відносини між державою та іншими суб'єктами з приводу формування, розподілу та використання коштів централізованих та децентралізованих фондів;

– об'єктивна сторона включає в себе неправомірне діяння, вчинене в формі дії або бездіяльності, негативні наслідки та причинний зв'язок. Частіш за все при вчиненні фінансового правопорушення для настання відповідальності достатньо самого порушення правила поведінки (формальний склад);

– суб'єкт (порушник) – ним може бути фізична особа, що на підставі нормативних актів є суб'єктом фінансових правовідносин (податкові правовідносини з приводу сплати прибуткового податку, податку на промисел та ін.), фізична особа, зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності, а також юридична особа – підприємства, установи, організації, їх філії незалежно від форми власності та напрямку діяльності. Не визнаються суб'єктами фінансових правопорушень посадові особи, які за вчинення таких діянь підлягають дисциплінарній, адміністративній або кримінальній відповідальності;

– з суб'єктивної сторони особливістю фінансового правопорушення є те, що наявність вини не визнається ознакою його складу.

До органів, уповноважених накладати стягнення за вчинення фінансового правопорушення, належать: Національний банк України, Державна податкова адміністрація України, Державна митна служба України, Міністерство фінансів України та підконтрольні йому Головне контрольно-ревізійне управління України і Державне казначейство України, Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України.

Нарешті, за вчинення фінансового правопорушення застосовуються такі фінансові санкції: – штрафи за порушення норм валютного законодавства, правил здійснення банківських операцій; – штрафи за порушення норм з регулювання обігу готівки; – штрафи за порушення податкового законодавства, в тому числі правил обліку та звітності; – штрафи за пору-

шення суб'єктами підприємницької діяльності порядку проведення розрахунків за товари (послуги); – повне або часткове припинення бюджетного фінансування та вилучення бюджетних коштів при їх нецільовому та неефективному використанні; – пеня за порушення терміну внесення платежів в бюджет та ін.

В літературі до фінансових санкцій відносять також стягнення суми прихованого обов'язкового платежу, хоча, на нашу думку, цей захід пов'язаний з примусовим виконанням обов'язку, що виник ще до вчинення фінансового правопорушення, тому він може належати до фінансових санкцій лише умовно.

При дослідженні питання фінансової відповідальності найбільш важливим є момент її відмежування від інших видів юридичної відповідальності. Так, 1) фінансова відповідальність настає тільки за порушення фінансово-правових норм, що встановлюють правила поведінки суб'єктів фінансових правовідносин, захищають фінансові інтереси держави; 2) сутність фінансової відповідальності виявляється у застосуванні фінансових санкцій, якими на винного у вчиненні фінансового правопорушення покладається обов'язок відшкодувати заподіяну державі матеріальну шкоду (при чому, для цього немає потреби використовувати цивільно-правові засоби) та знати покарання за вчинене правопорушення; 3) фінансова відповідальність може реалізовуватись паралельно з адміністративною, кримінальною та дисциплінарною; 4) до суб'єктів, уповноважених державою застосовувати фінансові санкції, належать не тільки органи виконавчої влади та суди; 5) суб'єктами фінансової відповідальності є підприємства, установи, організації та їх філії, фізичні особи, але не посадові особи, які є суб'єктами дисциплінарної, адміністративної і кримінальної відповідальності.

Список літератури:

1. Битяк Ю.П., Зуй В.В. Адміністративне право України. Х., 1999.
2. Пиголкин А.С. Общая теория права. М., 1995.
3. Пишний А.Г. Фінансово-правова відповідальність як інститут фінансового права // Зб. наук. праць. Чернівці, 1997.
4. Указ Президента України «Про Основні напрями політики щодо грошових доходів населення України» №969/99 від 7 серпня 1999 р. // Офіційн. вісник. №32. 1999. Ст.1662.
5. Алісов Є.О., Воронова Л.К. та ін. Фінансове право. Х., 1998.
6. Кучерявенко Н.П. Налоговое право. Х., 1997.

Надійшла до редколегії 26.06.2000